

פרק 10 - תעשייה, מסחר ושירותים

מקורות והגדרות

לוחות 1-4: ע"א/אגף הגביה, ע"ה/המרכז למחקר כלכלי וחברתי

הנתונים מבוססים על קובץ חייבי ארנונה שלא למגורים בהתאם לסיווג האחיד של ענפי כלכלה, 1961, הלמ"ס. לדוגמה:

- **תחבורה ואחסנה** - השכרת רכב, סוכנויות נסיעות, חניונים מקורים, מחסנים וכד'.
- **שירותים ציבוריים** - משרדי ממשלה, עירייה, מוסדות חינוך, בריאות וכד'.
- **שירותים עסקיים** - משרדי עו"ד, ייעוץ, פרסום וכד'.
- **שירותים אישיים** - מספרות, מכבסות, בתי קפה, מסעדות, בתי מלון וכד'.

לוחות 5-6: בנק ישראל

הנתונים מבוססים על בנקים שהונס העצמי גבוה מ-200 מיליוני שקלים ומספר סניפיהם גדול מ-10 (לא כולל את הסניפים של בנק החקלאות ושל לאומי חברה למימון).
(הנתונים לקוחים מאתר האינטרנט של בנק ישראל ומבוססים על דיווח חצי שנתי למפקח על הבנקים).

- **פיקדונות הציבור במטבע ישראלי** - פיקדונות לפי דרישה, פח"ק (פקדון חוזר קרדיטורי), פיקדונות לז"ק (לזמן קצוב), תוכניות חסכון ופיקדונות לא-תושב של תושבי חוץ.
- **תכניות חיסכון מאושרות** - פיקדונות במסגרת תכניות חיסכון, הצמדה שנצברו על הקרן שאישר שר האוצר על פי החוק לעידוד החיסכון (כולל קרן, מענק, ריבית והפרש ועל המענק).
- **פיקדונות צמודי מדד** - פיקדונות במטבע ישראלי שלפי תנאיהם הקרן או הריבית עליהם צמודות, כולן או מקצתן, למדד המחירים לצרכן או למדד אחר.
- **פיקדונות צמודים לשער החליפין (פצ"ס)** - פיקדונות במטבע ישראלי שבהם הקרן צמודה לשער החליפין של המטבע הישראלי.
- **פיקדונות לא-תושב** - כהגדרתם בהיתר הפיקוח על המטבע, התשמ"ח - 1998 (ההיתר הכללי). פיקדונות לא-תושב של תושבי חוץ במטבע חוץ ובשקלים, לרבות זיכויים שטרם מוינו.

לוחות 7-9: הבורסה לניירות ערך, ת"א, סקירה שנתית 2011

- **מניות** - סוג של נייר ערך המהווה שטר בעלות על חלק מחברה ומקנה למחזיק בה מעמד של שותף בחברה.

- **ניירות ערך המירים** - "מוצרים" הניתנים להמרה לניירות ערך אחרים. בבורסה נסחרים מספר סוגים של ניירות ערך המירים, ובהם כתבי אופציה ואיגרות חוב להמרה.
- **איגרות חוב (אג"ח)** - סוג של הלוואה או שטר חוב. החברה המנפיקה אג"ח לווה מקוני שטר החוב כסף (קרן ההלוואה), ומתחייבת להחזירו בתוספת ריבית והצמדה. בבורסה בתל-אביב נסחרות איגרות חוב ממשלתיות ואיגרות חוב קונצרניות/תאגידיות (הונפקו ע"י חברות).
- **איגרות חוב ממשלתיות** - משמשות את ממשלת ישראל לשם גיוס כספים מהציבור הרחב, ומיחזור אג"ח ותיקות המגיעות לפדיון, זאת, לצורך מימון תוספות לתקציב הממשלתי מעבר להכנסותיה ממיסים, בדומה לממשלות ברחבי העולם.
- **מילוה קצר מועד (מק"מ)** - סוג של איגרת חוב ממשלתית קצרת מועד, המונפקת לתקופה של שנה לכל היותר, ומקביל לפיקדון קצר טווח בבנקים. המק"מ מונפק על ידי בנק ישראל כאמצעי לספיגת כספים מהציבור ולוויסות הפעילות הכלכלית במשק.
- **מוצרי מדדים ("מכשירי אינדקס")** - מכשירים פיננסיים, העוקבים אחר מדדי מניות, ואשר מאפשרים למשקיעים לרכוש "סל" סחיר של המניות הכלולות במדדים, וכך "להיצמד" לביצועי המדדים בקלות ובעלות נמוכה. ביניהם ניתן למצוא מוצרים כגון: תעודות סל, תעודות מורכבות, תעודות סחורה, אופציות כיסוי ותעודות בחסר.

לוחות 10-13: ע' /אגף הגביה וע' /המרכז למחקר כלכלי וחברתי

הנתונים מבוססים על קובץ חייבי ארנונה שלא למגורים, בהתאם לסיווג ענפי הכלכלה 1961, הלמ"ס.

לוחות 14-24: הלמ"ס, סקר התעשייה

מקור הנתונים הם סקרי התעשייה השנתיים של הלמ"ס. החל משנת 2004 הסקרים מתבססים על מדגם חדש. לפיכך, יכולת ההשוואה לסקרים שנערכו לפני 2004 היא מוגבלת ואינה מוצגת בפרק.

אוכלוסיית הסקר - מפעלי תעשייה עם משרת שכיר אחת לפחות, כולל משרות של לא-שכירים. האוכלוסייה אינה כוללת את ענף היהלומים. הסיווג לפי ענפים מתבסס על עפ"י "הסיווג האחיד של ענפי הכלכלה, 1993".

מסגרת הדגימה והמדגם - המקור לבניית מסגרת הדגימה היה מאגר המידע של מרשם העסקים שהוקם בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בשנת 2003. המרשם התבסס על איחוד שני מקורות מידע מנהליים: מידע מקובץ עוסקי מע"מ ומקובץ מעסיקים של המוסד לביטוח לאומי. בשנת 2004 הוצא מדגם של עוסקים לכל ענפי המשק (פרט לחקלאות). מפעלי התעשייה שבמדגם, עפ"י הסיווג האחיד של ענפי הכלכלה, נכללו בסקר. המדגם כולל את כל העוסקים עם משרה אחת ויותר (בעבר סקרי תעשייה כללו רק מפעלים עם 5 משרות או יותר). בשנת 2005 הוצא מתוך מרשם העסקים מדגם חדש למדדי תעשייה והמדדים מחושבים על בסיס 2004=100. עדכון המדגם נעשה על ידי גריעה של מפעלים שהפסיקו לפעול והוספה של מפעלים חדשים שנפתחו. מדי שנה נעשית בדיקה מחודשת של המפעלים על מנת לקבל ייצוג הולם שלהם במדגם.

- **מפעל** מוגדר כיחידה כלכלית הנמצאת במקום אחד, מבצעת פעולה תעשייתית אחת ומנהלת חשבונות נפרדים. מחלקה של חברה, שהיא יחידה יצרנית בפני עצמה, נחשבת כמפעל נפרד.
- **משרות** משרות שכיר, משרות לא-שכיר, בעלים ובני משפחה העובדים ללא שכר.
- **תמורה למשרה** כוללת את ההוצאה לשכר ולמשכורת והוצאות נלוות לשכר ולמשכורת (הגדרה זו כוללת את סך התמורה למשרה והיא שונה מעלות העבודה המדווחת במסגרת מדדים חודשיים, מאחר ובדוחות הכספיים של המפעלים נכללים תשלומי בונוסים, מענקים והפרשות, שלא דווחו בנתונים חודשיים).
- **פדיון** ערך המכירות לשוק המקומי, מכירות לייצוא, הכנסות מעבודות ותיקונים והכנסות מייצור מוצרים לשימוש עצמי. הפדיון כולל גם פעילות לא תעשייתית (ללא רווחי הון), סובסידיות, ותמריצי יצוא ואינו כולל מיסים (מס קנייה ומס ערך מוסף).
- **תפוקה גולמית** מוגדרת כסך הפדיון, בתוספת ערך השינוי במלאי של מוצרים גמורים ובלתי גמורים, ובניכוי ערך הסחורות שנקנו ולא עברו תהליך עיבוד.
- **תשומות** כולל את צריכת חומרי הגלם, חומרי עזר, מים, חשמל וכו', וכן תשומות אחרות בתהליך הייצור כגון עלות עבודה קבלנית, אחזקה ותיקון ציוד וכו' וכן הוצאות כלליות נטו.
- **ערך מוסף גולמי (בעבר הופיע בשם תוצר מקומי גולמי)** מוגדר כהפרש בין התפוקה הגולמית לבין סך התשומות.

יש לציין כי הנתונים על תשומות, פדיון, תפוקה גולמית וערך מוסף גולמי ניתנים במחירי בסיס כלומר, ללא מיסים וכולל סובסידיות והטבות ליצוא.

תיאור והסבר

החל בשנת 2009 עברה עיריית תל-אביב-יפו למערכת חדשה של חיוב וגביית ארנונה (מחו"ג). הנתונים המופקים משנת 2009 מופקים מהמערכת החדשה. על כן, השוואת נתוני 2009 לנתוני 2008 בעייתית, שכן ההבדלים יכולים לנבוע משינוי בהגדרות במעבר בין המערכות ולא משינוי אמיתי. אם כן, מומלץ להסתכל על השינויים לאורך זמן ולא להתייחס להשוואה נקודתית בין שנת 2008 לשנת 2009.

1. עסקים ושירותים (לוחות 10.1-10.4)

לפי הנתונים בקובץ חייבי ארנונה שלא למגורים, הגיע מספר יחידות העסקים והשירותים בסוף שנת 2011 ל-52,722 ושטחן הסתכם בכ-11.2 מיליון מ"ר. בבחינה לאורך זמן עולה כי בין השנים 1983 ועד לשנת 2000 חלה עלייה של כ-11% במספרן של יחידות העסקים והשירותים בעיר ועלייה של כ-49% בשטחן. לעומת זאת, משנת 2000 ועד שנת 2011 לא חל שינוי רב במספר יחידות העסקים והשירותים בעיר (עלייה של כ-2% במספר יחידות העסקים והשירותים בעיר), אך חלה עלייה של כ-15% בשטחן (לוחות 10.1 ו-10.3).

לאורך העשור האחרון (2000-2011) הירידה הגדולה ביותר במספר היחידות ובשטחן היו בענפים: מסחר סיטוני (ירידה של 76% במספר היחידות וירידה של 60% בשטחן), בנייה (ירידה של 68%

במספר היחידות וירידה של 58% בשטח), נכסי דלא נידי (ירידה של 63% במספר היחידות וירידה של 33% בשטח) וביטוח (ירידה של 58% במספר היחידות וירידה של 27% בשטח). לעומת זאת, באותו פרק זמן, העלייה הגדולה ביותר הייתה בענף בנקאות וכספים, עלייה של כ-47% במספר היחידות ושל 39% בשטח (לוחות 10.1 ו-10.3).

מניתוח התפלגות היחידות העסקיות בשנת 2011 עולה כי החלק הארי של היחידות (כ-42%) משמש לשירותים, קרוב לשליש (כ-30%) משמשות למסחר (רובן למסחר קמעוני), כ-13% מהיחידות משמשות לתחבורה ואחסנה וכ-12% לתעשייה. שאר היחידות משמשות לבנייה ולתחומים אחרים. התפלגות זו לא השתנתה באופן משמעותי בעשור האחרון (לוח 10.2).

2. בנקים ובורסה לניירות ערך (לוחות 10.5-10.9)

ת"א-יפו מהווה מרכז עסקים חשוב בישראל, ובענף הפיננסים מרכזיותה בולטת במיוחד. לפי סקרי כוח אדם של הלמ"ס לשנת 2011, מועסקים בענף הבנקאות, ביטוח ופיננסים בת"א-יפו מהווים כ-38% מסה"כ המועסקים בענף זה בכל הארץ. בשנת 2011 פעלו בעיר 165 משרדי בנקים, המהווים 14.8% מסה"כ משרדי בנקים בישראל. מספר המשרות במשרדי הבנקים בעיר מגיע ל-21,152 המהווים כ-56% מסה"כ המשרות במשרדי הבנקים בישראל. מספר משרות במוצע למשרד לבנק גבוה במיוחד בת"א-יפו בהשוואה לערים הגדולות ובכל הארץ: כ-128 משרות במוצע לעומת כ-19 משרות למשרד בירושלים, כ-21 בחיפה וכ-34 בישראל. גם הפעילות בבנקים היא בהיקף רחב: מספר החשבונות במטבע ישראלי (פקדונות ותוכניות חסכון) מגיעים לכ-11% מסוגי החשבונות הללו בבנקים בישראל ול-40% משוויים הכספי של החשבונות השקליים בישראל. מספר חשבונות במטבע חוץ (פקדונות תושב ולא תושב) בבנקים בעיר מגיע ל-23% מהסה"כ הארצי ול-48% משוויים הכספי של חשבונות במטבע חוץ בישראל (לוח 10.5).

לאורך העשור האחרון (2000-2011) חלה ירידה של כ-13% במספר משרדי הבנקים בעיר, אך מנגד חלה עלייה של כ-9% בשטח הסניפים ועלייה של 33% במספר המשרות. בבחינת הנתונים לאורך תקופה ארוכה יותר (1990-2011) ניתן למצוא התחזקות במגמות אלה: ירידה של כ-29% במספר משרדי הבנקים ועלייה של כ-36% במספר המשרות (לוח 10.6).

לאחר היציאה מהמשבר הפיננסי העולמי (שהחל בקיץ 2008) וההתאוששות ממנו במהלך שנת 2009, נרשמה התייצבות בשווקים בשנת 2010, שנה שבה ההתפתחויות בשווקים הפיננסיים היו מתונות על רקע אי הודאות הגבוהה בשוקי ההון (בעולם ובישראל) נוספו בשנת 2011 גם ההשפעות השליליות של חוסר היציבות בעולם הערבי והמחאה החברתית בישראל, הקוראת לצדק חברתי וכלכלי. על רקע ההתפתחויות השליליות בכלכלה העולמית, מורגשת לקראת סוף 2011 האטה בפעילות ענפי המשק הישראלי ובכלל זה תנועתיות רבה וירידות שערים של כל המדדים המובילים בבורסה.

3. מפעלי התעשייה בת"א-יפו (לוחות 10.10-10.13)

בסוף שנת 2011 הגיע מספר מפעלי התעשייה בת"א-יפו ל-6,445 והם משתרעים על פני שטח של כ-1.24 מיליון מ"ר. לאורך שני העשורים האחרונים (1990-2011) ירד מספר מפעלי התעשייה הפועלים בת"א-יפו בכ-24% ושטחם ירד בכ-18%. ירידה זו מאפיינת את מרבית הענפים, כשהירידות החדות ביותר נרשמו בענפים הבאים: יהלומים (ירידה של 95% במספר המפעלים וירידה של 94% בשטחם), מוצרים כימיים (ירידה של 86% ו-67%, בהתאמה), ציוד חשמלי ואלקטרוני (ירידה של 83% ו-87%, בהתאמה), עור ומוצרי (ירידה של 76% ו-70%, בהתאמה), מוצרי גומי ופלסטיק (ירידה של 75% ו-55%, בהתאמה), נייר ומוצרי (ירידה של 74% ו-88%, בהתאמה) (לוחות 10.10 ו-10.12).

במהלך העשור האחרון לא חל שינוי רב בהתפלגות המפעלים לפי ענף ובהתפלגות שטח המפעלים לפי ענף. עם זאת יש לציין, כי התפלגות מפעלי התעשייה לפי ענף, מתייחסת רק לכ-43% מהעסקים (57% מהעסקים לא שוייכו לענף מסויים, אלא משוייכים לקטגוריה כללית). מבין הענפים השונים, בולטים ענף הטקסטיל וההלבשה וענף כלי ההובלה (כ-9% כל אחד) (לוח 10.11), כששטחו היחסי של ענף כלי ההובלה הינו למעלה מכפול משטחו של ענף הטקסטיל וההלבשה (14% לעומת כ-5%, בהתאמה) (לוח 10.13).

4. מפעלי תעשייה - נתונים כלכליים

עפ"י סקר התעשייה לשנת 2009 בת"א-יפו היו 26,057 משרות במפעלי תעשייה (נתון זה נמוך ב-12% בהשוואה ל-29,659 משרות בשנת 2008). כ-38% מהמשרות היו בענף נייר ומוצרי הוצאה לאור ודפוס, כ-21% בענף ציוד חשמלי ואלקטרוני, כ-12% בענף הטקסטיל, מוצרי הלבשה, עור ומוצרי וכ-8% במתכת בסיסית ומוצרי מתכת. כל אחד משאר הענפים הנותרים כולל 6% ופחות מהמשרות במפעלי התעשייה בעיר (לוחות 10.14-10.15).

בשש השנים האחרונות (משנת 2004) ניתן לציין את ענף עץ ומוצרי, שבו חלה עליה בולטת של כ-83% במספר המשרות. לעומת זאת, בענפים מתכת בסיסית ומוצרי מתכת וציוד חשמלי ואלקטרוני חלה ירידה של 27% במספר המשרות בכל אחד מהם.

חלקם של המשרות במפעלי תעשייה בת"א-יפו מסה"כ מפעלים כאלו בארץ עמד ב-2009 על כ-7% (לעומת כ-9% בשנת 2004). מספר המשרות בענף נייר ומוצרי, הוצאה לאור ודפוס בת"א-יפו מהווה כ-30% מסה"כ המשרות בישראל; בענף טקסטיל, מוצרי הלבשה, עור ומוצרי מגיע מספר המשרות לכ-22% מהמשרות הללו בישראל; ענף התכשיטים, חפצי חן וצורפות ומוצרים שונים כולל 15% מסה"כ המשרות (לוח 10.15). יש לציין כי בשש השנים האחרונות (משנת 2004), חלקן של המשרות בענף ציוד חשמלי ואלקטרוני מסה"כ המשרות בענף זה בישראל פחת בהדרגה (כ-12% בשנת 2004 לעומת כ-7% בשנת 2009).

התמורה למשרות במפעלי תעשייה בת"א-יפו בשנת 2009 הגיעה לכ-3,993 מיליוני ש"ח, והיא מהווה כ-7% מהנתון הארצי. יש לציין כי בהשוואה ל-2008 חלה ירידה של כ-12% בתמורה למשרות במפעלי תעשייה בעיר (לעומת ירידה של כאחוז אחד בנתון המקביל בישראל). משנת 2004 חלה עלייה של כ-2% בתמורה למשרות במפעלי תעשייה בעיר (לעומת עלייה של 32% בנתון המקביל בישראל).

בין 2004 לבין 2009 ניתן לציין שלושה ענפים בהם חלה העלייה הגדולה ביותר בתמורה למשרות במפעלי תעשייה בת"א-יפו: בענף תכשיטים, חפצי חן וצורפות ומוצרים שונים חלה עלייה של כ-76%, בענף מתכת בסיסית ומוצרי מתכת חלה עלייה של כ-52% ובענף כימיקלים ומוצריהם, זיקוק נפט ומוצרי פלסטיק וגומי חלה עלייה של כ-46%. הממוצע השנתי של התמורה למשרה במפעלי תעשייה בעיר הגיע בשנת 2009 לכ-153,000 ש"ח, והוא גבוה בכ-15% בהשוואה לתמורה למשרה בשנת 2004 (133,000 ש"ח) (לוחות 10.16-10.17).

סה"כ התשומות במפעלי תעשייה בת"א-יפו בשנת 2009 הגיעה לכ-10,173 מיליוני ש"ח (נתון זה נמוך ב-12% לנתון המקביל בשנת 2008). מתוך סה"כ התשומות מהווה **צריכת החומרים** כ-57% והגיעה לכ-5,769 מיליוני ש"ח בשנת 2009. משנת 2004 חלה עלייה של כ-10% בסה"כ התשומות ועלייה של כ-5% בצריכת החומרים של מפעלי התעשייה בעיר. ענף הציוד החשמלי והאלקטרוני הינו בעל הנתח הגדול ביותר בהיקף סה"כ התשומות וסה"כ צריכת החומרים (כ-40%-41%). בשנת 2009 צריכת החומרים בת"א-יפו מהווה כ-4% מהנתון הארצי, לעומת כ-5% בשנת 2004 (לוח 10.18).

הפדיון (במחירי בסיס) של מפעלי התעשייה בת"א-יפו הגיע בשנת 2009 ל-14,640 מיליוני ש"ח, והוא נמוך בכ-10% בהשוואה לפדיון בשנת 2008 (16,284 מיליוני ש"ח). יש לציין כי הפדיון בשנת 2009 גבוה רק בכ-2% בהשוואה לפדיון בשנת 2004 (14,385 מיליוני ש"ח). הפדיון (במחירי בסיס) של מפעלי תעשייה בת"א-יפו מהווה כ-4.8% מההכנסות במפעלים כאלו בישראל (לעומת 6.4% בשנת 2004).

רוב הפדיון (97%) של מפעלי התעשייה מקורו בפעילות תעשייתית. בענף ציוד חשמלי ואלקטרוני כ-87% מהפדיון מפעילות תעשייתית מקורו ביצוא. בענף כימיקלים ומוצריהם, זיקוק נפט ומוצרי פלסטיק וגומי כ-35% מהפדיון מפעילות תעשייתית מקורו ביצוא. בענף תכשיטים, חפצי חן וצורפות ומוצרים שונים כ-26% מהפדיון מפעילות תעשייתית מקורו ביצוא. בשאר ענפי התעשייה 92% ומעלה מהפדיון מפעילות תעשייתית הם ממכירות לשוק המקומי (לוח 10.19).

התפוקה הגולמית (במחירי בסיס) במפעלי תעשייה בת"א-יפו הגיעה בשנת 2009 לכ-16,261 מיליוני ש"ח. נתון זה נמוך בכ-12% בהשוואה לתפוקה הגולמית בשנת 2008 (16,134 מיליוני ש"ח). יש לציין כי התפוקה הגולמית בשנת 2009 גבוהה בכ-2% בלבד בהשוואה לתפוקה הגולמית בשנת 2004

(14,523 מיליוני ש"ח). חלקה של התפוקה הגולמית בת"א-יפו מסה"כ התפוקה הגולמית בישראל בשנת 2009 מגיעה לכ-4.7% (לעומת 6.4% בשנת 2004) (לוחות 10.20-10.21).

ערך מוסף גולמי (במחירי בסיס) הגיע בשנת 2009 לכ-4,188 מיליוני ש"ח (ירידה של כ-10% בהשוואה לשנת 2008). בשש השנים האחרונות (משנת 2004) חלה ירידה של כ-22% בערך המוסף הגולמי במפעלי תעשייה בת"א-יפו לעומת עלייה של כ-36% בישראל, עלייה של כ-10% בירושלים ועלייה של 33% בחיפה. הממוצע השנתי של הערך המוסף הגולמי למשרה בת"א-יפו בשנת 2009 עמד על כ-161,000 ש"ח. הערך המוסף הגולמי (ממוצע למשרה) בת"א-יפו הינו הגבוה ביותר בענף הציוד החשמלי והאלקטרוני (241,000 ש"ח), והוא נמוך ביותר בענפים עור ומוצריו (80,000 ש"ח) וטקסטיל, מוצרי הלבשה, עור ומוצריו (115,000 ש"ח) (לוח 10.22). החל משנת 2008, הערך המוסף הגולמי של מפעלי תעשייה בעיר ת"א-יפו הוא נמוך בהשוואה לנתון המקביל בירושלים ובחיפה (גם בשנת 2005 בה הערך הגולמי של ירושלים היה קצת יותר גבוה מזה של ת"א-יפו). בשנת 2009, הערך המוסף הגולמי של ת"א-יפו מהווה 4.2% מהנתון הארצי, הערך המוסף הגולמי של ירושלים מהווה 5.7% מהנתון הארצי וזה של חיפה 4.6% מהנתון הארצי. את החלקים הגדולים ביותר מהערך המוסף הגולמי בת"א-יפו מהווים הענפים נייר ומוצריו, הוצאה לאור ודפוס (37% מהסה"כ המקומי וכ-31% מהסה"כ הארצי) וציוד חשמלי ואלקטרוני (31% מהסה"כ המקומי וכ-4% מהסה"כ הארצי) (לוח 10.24).